

վառութիւնը չափ չունի. զեղեցիկ ներքողներ կը հիւսէ Հայրապետին իմաստուն առնարանութեան նկատմամբ. եւ հարկ կ'ըլլայ աւելցնել թէ Փոքր Վկայաւորին 1143ի այցելութիւնը նոր դարադուլի մը բացաւ երեսագէտի Հայ Միաբանութեան համար: Խաչակիրներէն վերջ, Հայոց իրաւունքները Սալաէտաթին եւ յաջորդներուն օրով աւելի հաստատուեցան, ինչպէս կը վկայեն հրովարտակները՝ զոր ապա վառարացուցին Օսմանեան Սուլթանները:

Ուրեմն, զանազան տիրապետութեանց

տակ, Ս. Տեղեաց պաշտամունքի ժողովներն անփոփոխ պահուած են, բացի այն մի քանի ուխտաժայիրերու ժողովներէն, որ կամ բոլորովին դանց առնուած են քանդումներու հետեանքով, ինչպէս Աշակերտարանի եկեղեցւոյնը՝ զաղրած ԺԳ դարուն, եւ կամ կրճատեալ վիճակով մինչև ցայժմ շարունակուած, ինչպէս Բրի եկեղեցւոյնը: Յաջորդիւ պիտի զրենք նոյն երկու եկեղեցեաց հիմնարկութեան եւ վերաշինութեանց պատմութիւնը:

ՄԿՐՏԻՉ ԵՊՍ. ԱՂԱՆՈՒՆԻ

ԲԱՆԱՍՏԵՂՈՒԿԱՆ

Յ Ե Բ Ե Ս Ե Ի Բ Ա Ղ Զ Ե Կ Ը

Աւասիկ ինչ որ երգեցին Իսրայէլի աղջիկներն,
Արցունքներին Կամեղոսի խոսին վրայ քափելով.

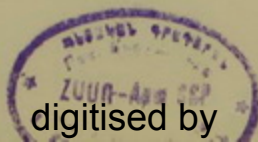
— Երեւ քաղաք ասպատակեց Գաղատացին Յեբբայէ՝
Յաբէլ. շուրջ բոցը անոր այգիներուն վրայ բերի.
Մոխիրներու տակ իր երգերը լսեցուց Առոյէր.
Միննէր, քաղաքը երջանիկ, նըսած իր հունձը կուլայ:

Ջրնջրեցան բոլորովին Ամմոնացոց մարտիկներն.
Անոնց երկիրն է հարկաւոր արդ մեր տիրոջն՝ Ասուծոյ.
Յաղթանակած է Իսրայէլ, եւ այժմ իր տուր նիշեալ
Ան բարձրեալին կը տարփողէ ամենակար օգնութիւնն:

Անապատէն արձագանգուած տիեզերական օրհներգին՝
Կը խառնուի երկարահունչ գոչիւնով ձայնը փողին.
Ու քաղաքով բաճակն յառաջ դէպ ամրոցներն Մասփայի,
Հեռունեւէն կը պատմէ ան քաղաքանակեց Յեբբայէ:

Կը խայտայ ազգը բովանդակ հանդիսական ցնձութեամբ,
Սակայն ճիշտօր է յաղթականն, ան կը քալէ զրլսիկոր.
Խուլ՝ այս փառքի կանչիւններուն. ու միայնակ, անխօսուկ,
Յանկարծօրէն ան կանգ կ'առնէ, ու կը փակէ իր աչքերն:

Փակեց աչքերը անիկա. քանզի հեռուն, քաղաքէն,
Անա կոյսերը, երգելով, հանդարտ ու յամբը քալով
Կուգային. ան կը նըմարէ նուիրական երգչախումբն.
Այս է պատճառն որ, երկիւղով լեցուած, փակեց իր աչքերն:

Կը լըսէ նուազը զինք պատուող, որ կը մօտի նեզնետէ,
Դաւեակաւոր տալիոր, բա՛ւոյր բընդիւնով գոռ քրմբուկն,
Ու քնարը տասն աղիքներով, ինչպէս Քիննորը քերես,
Ու արծաթէ ձայներն անոյց օտարական Ներելին,

Ապա՛, աւելի մօտէն, երգերն, անոնց խօսքերն երկիւղած,
Քայլափոխները, կըռքում զըւարթագին պարերով,
Ու զըզուագեղ կայքիւններով ծափահարող այն ձեռքերն,
Ու համբաները հոտաւէտ ընող ոտեր ծաղկազարդ:

Իր գէններուն ծանուրքեան տակ կը դողդղան իր ծունկերն.
Կոպերն իր կէս մը կը բացուին արցունքներէն առաջին.
Որովհետեւ այն ձայներուն մէջէն հանչցաւ հայրն իսկոյն
Չայնն ամէնէն գորովալի՝ սա երգին մէջ միամիտ.

«Խաղէլի աղջիկներ, ի՛մ պըսակս է որ էն առաջ
Կը պատահասուի անա անոր զըլխուն մագերը պընքել.
Իմ հայրս է ան, ու ինձմէ զառ ուրիշ զաւակ մը երբեք
Իր օրէնքին տակ չը շարժուց իր բարեբաւս ընտանիքն»:

Ու իր քեները սըրտագին Յեքքալէի երկարեց
Անոնց ինքուր խանդաղասանն անոր վիզէն կախելով.
Հայր իմ, զըրկէ՛ զիս, բայց ինչէ՞ն այդ վարանումը տըրտում,
Միայն արցունքդ կը տեսնեմ, եւ ո՛չ բընաւ նայուածներդ:

Ես չեմ մոռցած ամենեւին անոյց կնդրուկը զոհին.
Քեզի համար ես նորածին երինջն երէկ զոհեցի.
Ո՞վ կըրնայ ինք տըրտեցընել. Ամենակալը միքէ
Ոսնածայնիդ առջեւ միայն՝ չը կործանե՞ց հաղափներ:

— Դո՛ւն, աւա՛ղ, դո՛ւն, իմ սիրական եւ անձկալի դուստր, դո՛ւն.
Արեւանումը բոցանոտ բանալով հայրը ըսաւ:
«Ա՛խ, պէ՛տք էր որ դուն ըլլայիր, զաւակս, ո՛վ վիշտ վիշտերու.
Պէ՛տք էր որ քու զըրկախառնումդ ինծի քարնէլ տար արցունք»:

Վրէժխնդրութեան Աստուածն ես դուն, Ամենակալ Տէր, զիտեմ.
Դուն ոնիրին փոխան ինձմէ անմեղութիւնը կ'ուզես.
Արեան շողին է որ հանոյ է Աստուծոյ նախանձոտ.
Ես իրեն զոհ մը կը պատրիմ, այդ զոհը դո՛ւն ես, դուստր իմ»:

«Ե՛ս», ըսաւ ան, ու իր աչքերը լեցուեցան արցունքով.
Ան դեռասի էր, գեղանի. ու կեանքն ունի հրապոյրներ:
Յետոյ իսկոյն պատասխանեց. «Ո՞հ, երբէ քու երդումիդ
Առաքեալն ի՛մ օրես եղան, ներէ՛ ինծի գէթ միայն,

Որ տանելով ինձ հետ կոյսերը այս բոլոր, ընկերներս,
Երբամ երկու ամիսներ ողջ, բարձունքին վրայ լեռներուն,

Վերջին անգամ, քափառայած՝ ազատութեան մէջ լըռին,
Երեսաւարդ կեանքիս վրայ ու կուսութեանքս վրայ լամ:

Ռովնեսեւ պիտ' չը կըրնամ երբեք, հրպարս ձեռքերով
Լըւալ զաւակըս ծոցածին՝ ջուրերուն մէջ հրաւալի.
Պիտ' չը կընաս օրհնել զալուսն անոր, եւ իմ արցունքներս
Եւ իմ երգես պիտ' չը կըրնան ինձացընել վիշտն անոր:

Եւ իմ մահուան օրը յետին, ո՛չ մէկ կուսան նախանձոս
Պիտի չի գայ հարցաքննել՝ որո՞ւն ես հարսը եղայ.
Ո՞վ է մարտիկն այն որ ինծի համար հազաւ սուղի քուրձ.
Ու դուն միայն, հա՛յր իմ, գուն լոկ, դազադիս քով պիտի լաս »:

Այս բառերէն վերջը բանակն, որ հոն նըսած էր ամբողջ,
Կուլար յուշիկ, ու հակասին վրայ փոփ կը ցանէր:
Տառասոկին ճակ կը ծածկէր իր արցունքներն Յեփթայէ,
Հեծկըլտօփին մէջէն, սակայն, լըսուեցաւ ձայն մը. «Գընա՛»:

Խոնարհեցուց աղջիկը գլուխն, ու մեկնեցաւ: Ընկերներն,
Ինչպէս կուլանք մենք զայն, լացին բարձունքին վրայ լեռներուն:
Յետոյ եկաւ ան ինքզինքն յանձնել իր հօրը սուրին:

— Աւասիկ ի՛նչ որ երգեցին Իսրայէլի աղջիկներն:

Թրգ. Թ. Ե. Գ.

ԱՆՅՐԷՏ ՏԸ ՎԻՆԵՐ

ԳՍՐԶ ԼԸՈՈՒԹԵԱՆ

Վրձիտ հոգին որ պիտի զար լըռութենէն
Երգի նըման փոխասացեալ՝ երկինային.
Վերջին երանգն էր մահաշող իր արեւին.
Ստուերի դող զոր եղեգները կ'օրօրեն . . .

Սարսուցի յնշադարձող ցոքացումէն
Անոր յայտն ու ցնձաբեր նըրիրումին,
Տըսում աղօթքս որուն մէջ դեռ կը բացուին
Վարդի բառեր եւ շուշանի, չժգունօրեն . . .

Եւ ա՛յ սոյրած եմ սուրբերու նայումսի՛ն ճակ,
Ինձան նըստի մը պըպըրուն հաղորդութեան,
Միացընել ձեռքերս անհուն եւ սպիտակ . . .

Եւ չըբներն իմ որ սին խօսքին դեմ փակուեցան,
Կը զգամ իրենց վըրայ կնիք մը ոսկեղէն
Ձիւնը իր հոգւոյն խորհըրդասօղ լըռութենէն . . .

Գանիբէ:

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ